

PROCEDURY STRATEGIE ZARZĄDZANIA KRYZYSEM W SZKOLE

**Procedury postępowania w sytuacjach zagrożenia młodzieży
uzależnieniem i niedostosowaniem społecznym**

Spis treści

Podstawa prawna:	3
I. Procedury postępowania w sytuacjach zagrożenia młodzieży uzależnieniem i niedostosowaniem społecznym	4
Działania interwencyjne w przypadku uzyskania informacji, że uczeń, który nie ukończył 18 roku życia używa alkoholu lub innych środków psychoaktywnych bądź przejawia inne zachowania wskazujące na demoralizację	4
Działania interwencyjne w przypadku podejrzenia, że uczeń, przebywający na terenie szkoły, znajduje się pod wpływem alkoholu lub innych substancji psychoaktywnych.....	4
Działania interwencyjne w przypadku znalezienia na terenie szkoły substancji przypominający wyglądem narkotyk.....	5
Działania interwencyjne w przypadku podejrzenia, że uczeń posiada przy sobie substancję przypominającą narkotyk.....	5
Działania interwencyjne w przypadku gdy uczeń jest sprawcą czynu karalnego lub przestępstwa.	6
Działania interwencyjne w przypadku gdy uczeń jest ofiarą czynu karalnego lub przestępstwa.	6
Działania interwencyjne w przypadku gdy stwierdzono, że uczeń pali papierosy na terenie szkoły.	6
Działania interwencyjne w przypadku gdy uczeń nie uczęszcza na zajęcia szkolne	7
Działania interwencyjne w przypadku gdy uczeń dopuścił się użycia przemocy fizycznej względem uczniów lub nauczycieli, innych pracowników szkoły	7
Działania interwencyjne w przypadku gdy ujawniono przypadek cyberprzemocy wśród uczniów.....	7
Postępowanie w sytuacji kradzieży na terenie szkoły	8
Postępowanie wobec aktów wandalizmu na terenie szkoły	8
Postępowanie wobec uczniów stosujących przemoc psychiczną na terenie szkoły	9
II. Procedury, strategię zarządzania kryzysem w szkole	10
Ogólny schemat zarządzania kryzysem w szkole.....	10
Działania uprzedzające:.....	10
Działania interwencyjne:	11
Działania naprawcze:.....	11
Realizatorzy Działań Kryzysowych	11
Przykładowy zakres obowiązków pracowników szkoły na wypadek krytycznych zdarzeń szkolnych	12
Działania interwencyjne- lista sprawdzająca ogólna.....	13
Procedury szczegółowe	14
Sposób reagowania- zamach samobójczy ucznia	14
Lista sprawdzająca zamiar samobójczy ucznia	15
Lista sprawdzająca- ryzyko ponownej próby samobójczej.....	15
Sposób reagowania - Żałoba po śmierci ucznia (uwaga: wyjątkiem śmierci samobójczej)	17
Sposób reagowania na – konieczność zawiadomienia o śmierci ucznia.....	17
Sposób reagowania – epizod psychotyczny ucznia	18
„10 tez o schizofrenii” – podstawowe informacje na temat choroby opracowane przez WPA	19
Procedury postępowania z uczniem , który ma zamiar samookaleczać się lub innych:	20
Sposób reagowania: incydent bombowy	20
Kilka rad przygotowanych przez ekspertów z Biura Operacji Antyterrorystycznych Komendy Głównej Policji:	21
Kontakt z mediami w sytuacji kryzysowej	22
Słowniczek używanych pojęć	24
Załączniki 1	27
Załączniki 2	28
Załączniki 3	29

Podstawa prawna:

1. Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich /DZ. U. z 2002 r. Nr 11, poz. 109 z p. zm./
2. Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi /DZ. U. Nr 35, poz 230 z p. zm./
3. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r.o przeciwdziałaniu narkomanii / Dz. U. z 2003 r., Nr 24, poz. 198/
4. Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji / Dz. U. Nr 30 poz. 179 z p. zm./
5. Ustawa z dnia 7 września o systemie oświaty /DZ. U. z 1996 r. Nr 67, poz. 329 z p. zm./
6. Kodeks Karny, Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 z p. zm.
7. Kodeks Wykroczeń, Ustawa z dnia 20 maja 1971 /Dz U. z p.zm
8. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 stycznia 2003 r w sprawie szczegółowych form działalności wychowawczej i zapobiegawczej wśród dzieci i młodzieży zagrożonych uzależnieniem /Dz. U. z dnia 14 lutego 2003 r./
9. Zarządzenie Nr 590 Komendanta Głównego Policji z dnia 24 października 2003 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań przez policjantów w zakresie przeciwdziałania demoralizacji i przestępczości nieletnich
10. Krajowy Program Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przestępczości wśród Dzieci i Młodzieży przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 13 stycznia 2004

I. Procedury postępowania w sytuacjach zagrożenia młodzieży uzależnieniem i niedostosowaniem społecznym

Działania interwencyjne w przypadku uzyskania informacji, że uczeń, który nie ukończył 18 roku życia używa alkoholu lub innych środków psychoaktywnych bądź przejawia inne zachowania wskazujące na demoralizację

1. Nauczyciel powinien przekazać tę informację wychowawcy klasy
2. Wychowawca przekazuje ją pedagogowi bądź psychologowi a także dyrektorowi szkoły
3. Wychowawca wzywa do szkoły rodziców, opiekunów prawnych ucznia, przekazuje uzyskaną informację.
4. Wychowawca przeprowadza rozmowę z uczniem w obecności rodziców, w przypadku potwierdzenia informacji zobowiązuje do natychmiastowego zaprzestania negatywnych zachowań.
5. Wychowawca zobowiązuje rodziców do ścisłego nadzoru nad dzieckiem i częstych kontaktów ze szkołą, może zaproponować rodzicom skierowanie dziecka do placówki specjalistycznej.
6. W przypadku, gdy rodzice nie podejmują współpracy ze szkołą, odmawiają jej, a informacje o negatywnym zachowaniu ucznia napływają nadal, dyrektor szkoły ma obowiązek pisemnego powiadomienia Policji lub Sądu Rodzinnego.
7. W przypadku gdy szkoła wykorzysta wszelkie dostępne środki wychowawcze, łącznie z podjęciem współpracy z rodzicami, a zachowanie ucznia nadal nie ulega poprawie szkoła powiadamia Sąd Rodziny lub Policję. Dalsze postępowanie należy do tychże instytucji
8. W przypadku **gdy uczeń, który ukończył 18 lat**, przejawia zachowania świadczące o demoralizacji, a nie jest to udział w działalności grup przestępczych czy popełnienie przestępstwa, działania nauczyciela reguluje wewnętrzny regulamin szkoły (Statut Szkoły)
9. W przypadku uzyskania informacji o popełnieniu przez **ucznia, który ukończył 17 lat** przestępstwa ściganego z urzędu, udziału w grupie przestępczej dyrektor szkoły zobowiązany jest niezwłocznie powiadomić o tym Policję lub Prokuraturę.

Działania interwencyjne w przypadku podejrzenia, że uczeń, przebywający na terenie szkoły, znajduje się pod wpływem alkoholu lub innych substancji psychoaktywnych

Nauczyciel w takiej sytuacji powinien:

1. Powiadomić o swoich podejrzeniach wychowawcę (w przypadku jego nieobecności pedagoga, psychologa lub pielęgniarkę). W przypadku potwierdzenia się podejrzeń osoba do której została skierowana sprawa powiadamia Dyrekcję.
2. Odizolować ucznia od reszty klasy, nie pozostawiając go samego. Należy przede wszystkim zabezpieczyć zdrowie i życie ucznia.
3. Zawiadomić rodziców i zobowiązać ich do niezwłocznego odebrania ucznia ze szkoły
4. w razie braku kontaktu z uczniem wezwać lekarza w celu stwierdzenia stanu odurzenia lub jego braku, ewentualnie udzieleniu pomocy medycznej.
5. W przypadku odmowy odebrania dziecka ze szkoły przez rodziców, dyrektor (po ustaleniu z pielęgniarką/lekarzem stanu ucznia) podejmuje decyzję o pozostawieniu

- ucznia w szkole, przewiezieniu go do placówki służby zdrowia bądź przekazania go do dyspozycji funkcjonariuszy policji
6. Szkoła zawiadamia policję jeżeli uczeń znajduje się pod wpływem alkoholu i zachowuje się w sposób agresywny lub gorszący, zagraża zdrowiu lub życiu innych. W przypadku stwierdzenia stanu nietrzeźwości policja ma możliwość przewiezienia ucznia do policyjnych pomieszczeń dla zatrzymanych. O fakcie umieszczenia zawiadamia się rodziców/opiekunów ucznia oraz Sąd Rodzinny, jeżeli uczeń nie ukończył 18 lat.
  7. Jeżeli powtarzają się przypadki gdy uczeń, który nie ukończył 18 lat znajduje się pod wpływem alkoholu lub innych substancji psychoaktywnych, dyrektor ma obowiązek powiadomienia o tym Policji (Specjalisty ds. nieletnich) lub Sądu Rodzinnego.
  8. Spożywanie alkoholu na terenie szkoły przez **ucznia, który ukończył 17 lat**, stanowi wykroczenie na mocy Ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi z dn. 26 października 1982. Należy o tym powiadomić Policję.

Działania interwencyjne w przypadku znalezienia na terenie szkoły substancji przypominający wyglądem narkotyk.

Nauczyciel powinien:

1. Powiadomić o swoich spostrzeżeniach wychowawcę a w przypadku jego nieobecności pedagoga lub psychologa
2. Ustalić co to jest za substancja, w przypadku jakichkolwiek wątpliwości powiadomić dyrektora szkoły. Dyrektor szkoły podejmuje decyzję o wezwaniu policji.
3. Zabezpieczyć substancję przed dostępem osób niepowołanych oraz przed zniszczeniem.
4. W miarę możliwości ustalić do kogo ona należy
5. Przekazać policji znalezioną substancję i wszelkie uzyskane informacje

Działania interwencyjne w przypadku podejrzenia, że uczeń posiada przy sobie substancję przypominającą narkotyk.

Nauczyciel powinien:

1. W obecności drugiej osoby (wychowawca, w przypadku jego nieobecności pedagog lub psycholog) zażądać, aby uczeń pokazał tę substancję, pokazał zawartość plecaka i kieszeni. **Nauczyciel nie ma prawa przeszukać ucznia (odzieży i plecaka)- może to zrobić tylko policja.**
2. Powiadomić o swoich podejrzeniach dyrektora szkoły i rodziców/opiekunów prawnych, wezwanie ich do natychmiastowego stawiennictwa.
3. W przypadku, gdy uczeń odmawia pokazania posiadanej substancji, zawartości plecaka i kieszeni wychowawca (w przypadku jego nieobecności pedagog lub psycholog) wzywa policję, która dokona przeszukania, zabezpieczy i przewiezie do ekspertyzy znalezioną substancję. Osoby podejmujące interwencję o podjętych działaniach informują dyrektora
4. W przypadku, gdy uczeń dobrowolnie odda posiadaną substancję, nauczyciel po odpowiednim zabezpieczeniu przekazuje ją policji wraz z zebranymi informacjami w postaci notatki służbowej. W miarę możliwości należy określić w jaki sposób i od kogo uczeń nabył substancję.
5. W przypadku ucznia, który:
  - posiada nawet niewielką ilość środków odurzających lub psychotropowych

- wprowadza do obrotu środków odurzających
- udziela innej osobie, ułatwia lub umożliwia ich zażycie oraz nakłania do użycia
- wytwarza i przetwarza środki odurzające

konieczne jest powiadomienie Policji. Powyższe zachowania są:

- czynem karalnym w przypadku ucznia, który ukończył 13 lat, ale nie ukończył 17. Należy powiadomić Policję lub Sąd Rodzinny
- przestępstwem w przypadku ucznia który ukończył 17 lat Należy powiadomić Policję lub Prokuraturę

Działania interwencyjne w przypadku gdy uczeń jest sprawcą czynu karalnego lub przestępstwa.

Nauczyciel powinien:

1. Niezwłocznie powiadomić wychowawcę, a w przypadku jego nieobecności pedagoga lub psychologa
2. Ustalić okoliczności czynu i ewentualnych świadków zdarzenia
3. Przekazać sprawcę pod opiekę psychologa lub pedagoga szkolnego
4. Powiadomić rodziców/opiekunów sprawcy
5. Niezwłocznie powiadomić dyrektora szkoły, a dyrektor Policję
6. Zabezpieczyć ewentualne dowody i przekazać je Policji

Czyny karalne, będące przestępstwami i wykroczeniami, które uczniowie mogą popełnić na terenie szkoły (Załącznik 1)

Działania interwencyjne w przypadku gdy uczeń jest ofiarą czynu karalnego lub przestępstwa.

Nauczyciel powinien:

1. Udzielić pomocy przedmedycznej, w razie konieczności zawiadomić lekarza
2. Niezwłocznie powiadomić wychowawcę, a w przypadku jego nieobecności pedagoga lub psychologa szkolnego, a ten informuje dyrektora szkoły
3. Powiadomić rodziców/opiekunów sprawcy
4. Niezwłocznie powiadomić Policję w przypadku, kiedy istnieje konieczność profesjonalnego zabezpieczenia śladów przestępstwa, ustalenia okoliczności

Działania interwencyjne w przypadku gdy stwierdzono, że uczeń pali papierosy na terenie szkoły.

1. Nauczyciel powinien potwierdzić tożsamość ucznia na podstawie legitymacji szkolnej, dowodu tożsamości i niezwłocznie powiadomić wychowawcę, a w przypadku jego nieobecności pedagoga/ psychologa szkolnego
2. Pedagog/psycholog przeprowadza rozmowę wyjaśniającą z uczniem
3. Uczeń zostaje wpisany do rejestru uczniów łamiących zakaz palenia na terenie szkoły
4. W przypadku ucznia nieletniego, poniżej 17 r.ż należy wezwać rodziców/ opiekunów prawnych i przeprowadzić w ich obecności rozmowę wychowawczą z uczniem

5. Dyrektor, pedagog/psycholog decydują o wezwaniu Policji w celu udzielenia uczniowi mandatu

Działania interwencyjne w przypadku gdy uczeń nie uczęszcza na zajęcia szkolne.

Nauczyciel-wychowawca powinien:

1. przeanalizować nieobecności ucznia
2. poinformować o tym fakcie pedagoga lub psychologa szkolnego
3. wezwać do szkoły rodziców/opiekunów ucznia i przekazać im tę informację
4. przeprowadzić w obecności rodziców rozmowę z uczniem
5. zalecić rodzicom szczególnie nadzór nad dzieckiem
6. W przypadku niepodjęcia przez rodziców/ opiekunów współpracy z wychowawcą i dalszym opuszczaniu zajęć, szkoła powinna wystąpić do Sądu Rodzinnego

Działania interwencyjne w przypadku gdy uczeń dopuścił się użycia przemocy fizycznej względem uczniów lub nauczycieli, innych pracowników szkoły.

Nauczyciel powinien:

1. Odizolować ucznia od reszty klasy, przede wszystkim od ofiary przemocy
2. Przekazać go pod opiekę pedagoga/ psychologa szkolnego
3. Powiadomić o tym fakcie wychowawcę, a w przypadku jego nieobecności dyrektora szkoły
4. Ustalić i przekazać wszelkie informacje dotyczące zdarzenia wychowawcy a ten informuje dyrektora szkoły
5. Wezwać rodziców/opiekunów ucznia
6. Ustalenie faktów, przebiegu zdarzenia, propozycji kary pozostaje w kompetencji pedagoga/psychologa, wychowawcy po wcześniejszych konsultacjach z dyrektorem szkoły
7. W przypadku gdy zachowania agresywne powtarzają się, szkoła może powiadomić o tym fakcie Policję lub Sąd Rodzinny

Działania interwencyjne w przypadku gdy ujawniono przypadek cyberprzemocy wśród uczniów.

Nauczyciel powinien:

1. Udzielić wsparcia ofierze cyberprzemocy
2. Powiadomić wychowawcę, a w przypadku jego nieobecności pedagoga lub psychologa szkolnego i przekazać mu wszelkie uzyskane informacje na temat zdarzenia.
3. Wychowawca informuje pedagoga/psychologa, którzy dokonują analizy zdarzenia i planują dalsze postępowanie. O swoich działaniach informują dyrektora szkoły
4. W procedurze interwencyjnej powinien brać udział nauczyciel informatyki, w szczególności przy zabezpieczaniu dowodów i ustaleniu sprawy
5. Poinformowanie rodziców ofiary i sprawcy, jeżeli jest on uczniem szkoły
6. Pedagog/psycholog powinien przeprowadzić rozmowę ze sprawcą, zobowiązanie go do zaprzestania negatywnych zachowań, kara powinna wynikać z wewnętrznych przepisów szkolnych, powinna być dostosowana do rozmiaru i szkodliwości czynu

7. Podczas rozmowy z rodzicami pedagog/psycholog zobowiązuje rodziców do ścisłego nadzoru nad dzieckiem-sprawcą cyberprzemocy

Postępowanie w sytuacji kradzieży na terenie szkoły

1. Uczeń, który stwierdza kradzież jego rzeczy na terenie szkoły bezzwłocznie zgłasza ten fakt wychowawcy klasy lub nauczycielowi, który w danej chwili prowadzi lekcję. Jeżeli stwierdzenie faktu kradzieży ma miejsce na przerwie uczeń powinien poinformować o tym wychowawcę klasy, w przypadku, gdy wychowawca jest nieobecny w danej chwili w szkole, kradzież należy zgłosić pedagogowi lub psychologowi.
2. Wychowawca lub nauczyciel wyjaśnia okoliczności (kiedy uczeń zauważył brak rzeczy; po sprawdzeniu ma pewność, że rzecz została skradziona, a nie zgubiona; wartości skradzionej rzeczy; osoby podejrzane za zaginięcie danej rzeczy)
  - a) W przypadku kradzieży rzeczy małowartościowych (do 250zł) sprawą zajmuje się wychowawca klasy (podejmuje działania wyjaśniające, wyciąga konsekwencję, informuje dyrekcję o zajściu i podjętych działaniach).
  - b) W przypadku straty rzeczy o wysokiej wartości (powyżej 250zł) informowany jest dyrektor szkoły, który wspólnie w rodzicami uczniów decyduje o powiadomieniu policji.
  - c) Powiadomienie pedagoga i psychologa – przeprowadzenie rozmów z pokrzywdzonym i sprawcą
3. Bez względu na wartość straconej rzeczy o zajściu informowani są rodzice zarówno poszkodowanego, jak i sprawcy oraz Dyrekcja szkoły.
4. Działania wobec ustalonego sprawcy kradzieży
  - zwrot skradzionego przedmiotu lub równowartości w przypadku uszkodzenia tegoż przedmiotu lub niemożności zwrócenia go.
  - ostateczną decyzję o sposobie ukarania sprawcy podejmuje Dyrektor VII LO
  - powiadomienie Policji, a w przypadku osób niepełnoletnich Sądu Rodzinnego i Nietletnich (w sytuacji kradzieży przedmiotów o dużej wartości lub bycia sprawcą kradzieży więcej niż jeden raz).
5. Wychowawca zobowiązany jest do sporządzenia notatki z zajścia i przechowywania jej.

Postępowanie wobec aktów wandalizmu na terenie szkoły

1. W przypadku stwierdzenia aktu wandalizmu na przerwie bezzwłocznie należy poinformować o tym nauczyciela dyżurującego lub pedagoga lub psychologa.
2. W przypadku stwierdzenia aktu wandalizmu w trakcie trwania lekcji należy zgłosić to wychowawcy, a w przypadku jego nieobecności pedagogowi lub psychologowi.
  - a) Osoby, które przyjęły zgłoszenie wyjaśniają okoliczności zajścia, ustalają sprawcę.
  - b) Następnie powiadamiana jest Dyrekcja szkoły i wychowawca klasy do której chodzi sprawca czynu.
  - c) Powiadomienie rodziców ucznia będącego sprawcą aktu wandalizmu
3. Działania wobec osoby dopuszczającej się wandalizmu na terenie szkoły:
  - zobowiązanie do pokrycia strat przez rodziców ucznia, naprawienie zniszczonego mienia – koszty pokrywają rodzice sprawcy (zarówno w przypadku, gdy sprawca jest osobą niepełnoletnią jak i pełnoletnią);
  - ostateczną decyzję o sposobie ukarania sprawcy podejmuje Dyrektor VII LO

4. Wychowawca zobowiązany jest do sporządzenia notatki z zajęcia i przechowywania jej.

Postępowanie wobec uczniów stosujących przemoc psychiczną na terenie szkoły

Uwaga: Osoby będące ofiarami przemocy psychicznej rzadko zwracają się po pomoc, dlatego ważna jest obserwacja środowiska klasowego. Uczeń sam może nie zgłosić problemu w związku z czym pozostaje sam ze swoim problemem, dlatego ważne jest by nauczyciele i wychowawcy reagowali na przejawy przemocy psychicznej występujące w klasach.

Niepokojące zachowania i sytuacje w klasie, które mogą świadczyć o problemie przemocy psychicznej – w klasie jest uczeń, który:

- jest wyśmiewany;
- jest wyzywany;
- izoluje się od klasy lub jest izolowany przez klasę;
- na przerwach stoi sam;
- mówi, np. że w innej klasie ma miłszych kolegów
- wygląda na zastraszonego, nie chce rozmawiać o swojej sytuacji w klasie;
- obniżony nastrój;
- wagaruje, unika imprez klasowych, itp

Procedury postępowania:

1. Uczeń sam zgłasza problem przemocy fizycznej (bycia ofiarą) do wychowawcy klasy, nauczyciela, pedagoga lub psychologa.
2. W sytuacji, gdy uczeń sam nie zgłasza problemu, a problem jest zauważony przez wychowawcę lub nauczyciela, należy przeprowadzić wstępną rozmowę z uczniem w celu zdiagnozowania problemu. Jeżeli problem jest zauważony przez nauczyciela uczącego w tej klasie należy poinformować o tym wychowawcę klasy.
3. Wychowawca klasy ustala złożoność problemu tzn. ile osób stosuje przemoc i kim one są, wobec kogo jest stosowana- czy jest to jeden uczeń czy ktoś jeszcze, w jakich sytuacjach najczęściej się to dzieje, jakie formy przemocy są stosowane. Wychowawca klasy informuje o tym pedagoga lub psychologa.
4. Działania wobec ofiary przemocy:
  - objęcie pomocą psychologiczno – pedagogiczną;
  - wychowawca klasy stale monitoruje sytuację w klasie i zachowanie innych uczniów wobec ofiary przemocy;
  - powiadomienie rodziców
5. Działania wobec sprawcy przemocy psychicznej:
  - wychowawca klasy zobowiązuje ucznia do poprawy zachowania i zaprzestania stosowania przemocy;
  - wychowawca klasy w porozumieniu z Dyrekcją szkoły wyciąga wobec ucznia konsekwencje przewidziane w Statucie Szkolnym
  - wychowawca klasy stale monitoruje zachowanie ucznia –sprawcy przemocy
  - powiadomienie rodziców.

II. Procedury, strategie zarządzania kryzysem w szkole

(*Gwiazdką oznaczono w tekście terminy objaśnione w słowniczku używanych pojęć)

Podstawowe założenia

Procedury i strategie jakie przedstawiamy pomyślane zostały jako narzędzia efektywnego reagowania na trudne lub zaskakujące sytuacje wychowawcze, które powinny być niezwłocznie zaaplikowane w systemie działania. Szkoła z racji swojego charakteru i swoich funkcji zobowiązana jest do wczesnego rozpoznawania problemów i podejmowania oddziaływań profilaktycznych, interwencyjnych i naprawczych.

Założenia wstępne:

- Działania prewencyjne powinny mieć pierwszeństwo przed restrykcjami, co nie oznacza rezygnacji z mądrego, dobrze uzasadnionego nacisku wychowawczego;
- Jedynie skoordynowane i wielopłaszczyznowe działania różnych podmiotów mogą doprowadzić do osiągnięcia zakładanych celów;
- Strategie powinny być strukturą dynamiczną, uwzględniającą aktualny stan wiedzy i działań w obszarze przeciwdziałania przestępczości, profilaktyki uzależnień, interwencji kryzysowej i innych;
- Działania podejmowane w momencie kryzysu powinny być maksymalnie uproszczone
- Strategie i ich procedury stanowić mogą jedynie osnovę działań, których uszczegółowienie powinno być dostosowane do lokalnych warunków i odmienności każdego środowiska szkolnego.

Ogólny schemat zarządzania kryzysem w szkole

Kryzys jako sytuacja nieodmiennie zaskakująca, mimo iż czasami przewidywana wymaga m.in. osobistego opanowania, adekwatnych, rzeczowych reakcji i poczucia odpowiedzialności. Ważne cechy ułatwiające skuteczne reagowanie na kryzys mogą być cechami osobniczymi lub wyuczonymi. Jednak bardzo dużo zależy od opanowanych schematów działania, które „krok po kroku” prowadzą wykonawcę, ułatwiającą podejmowanie trudnych decyzji.

Proponujemy ogólny schemat reagowania na różne zdarzenia kryzysowe:

- Okres przed kryzysem- działania uprzedzające
- Okres kryzysu i bezpośrednio po kryzysie- działania interwencyjne
- Później- działania naprawcze

Działania uprzedzające:

- Zebranie informacji o skali zjawisk mających wpływ na powstanie kryzysu
- Poznanie dostępnej infrastruktury pomocy
- Poznanie skutecznych i dostępnych form pomocy
- Opracowanie planów kryzysowych i działań wg. algorytmów*, w tym procedur powiadamiania, ochrony i wsparcia psychicznego
- Praktyczne uzgodnienie form i zasad współpracy z potencjalnymi partnerami (policją, strażą pożarną, wydziałem zarządzania kryzysowego)
- Wyznaczenie członków Szkolnego Zespołu Kryzysowego
- Ustalenie lokalizacji spotkań SZK

- Rozpoznanie potrzeb szkoleniowych kadry
- Przeszkolenie i ćwiczenia w zakresie stosowania procedur, działań wynikających z planów kryzysowych
- Przygotowanie zarządzających szkołą oraz SZK do działań w kryzysie
- Przekazywanie sugestii co do roli wzajemnej pomocy, pomocy specjalistycznej, ryzyka zachowań, reakcji destrukcyjnych

Działania interwencyjne:

- Ochrona, kierowanie, łączenie*
- Działania formalne-powiadomienie organów nadrzędnych
- Zebranie Szkolnego Zespołu Kryzysowego
- Gromadzenie informacji o zdarzeniu, wstępna diagnoza
- Koordynowanie napływających informacji
- Inwentaryzacja problemów
- Szacowanie priorytetów
- Ocena potrzeb
- Informowanie
- Koordynowanie i właściwe wykorzystanie zasobów ludzkich, oferowanej pomocy
- Doraźna pomoc psychologiczna- defusing*

Działania naprawcze:

- Koordynacja współpracy z innymi zaangażowanymi w działania instytucjami
- Ocena potrzeb- ustalenie w jaki sposób zdarzenie wpłynęło na stan psychiczny uczniów, rodziców i personelu oraz funkcjonowanie szkoły
- Opracowanie programów poradnictwa kryzysowego adresowanego do poszczególnych grup
- Koordynacja pracy osób zaangażowanych w pomaganie poszkodowanym, w tym rozdzielanie zadań, monitorowanie stresu, budowanie powiązań, gromadzenie i udostępnianie informacji, stałe gromadzenie informacji zwrotnych o efektywności działań, debriefing*, kierowanie do specjalistów

Realizatorzy Działań Kryzysowych

1. Szkoła (obszar działań wewnątrzszkolnych):
  - Powołanie SZK
  - Opracowanie lub adaptacja znanych procedur na wypadek konkretnych zdarzeń
  - Omówienie poszczególnych procedur w ramach innych zespołów szkolnych, np. wychowawczego
  - Podejmowanie działań interwencyjnych przez wychowawców, nauczycieli, pedagogów, psychologów- niezwłoczna reakcja na krytyczne zdarzenia wychowawcze
  - Zwracanie się o pomoc i interwencje do instytucji wymiaru sprawiedliwości, policji, straży miejskiej, straży pożarnej, pogotowia rodzinnego (wg. kompetencji tych służb)
  - Podejmowanie współpracy z placówkami wsparcia ogólnego i specjalistycznego
  - Organizacja szkolnych form pomocy i wsparcia

2. Placówki wsparcia ogólnego (Wydział Edukacji Oświaty i Sportu, Kuratorium Oświaty, Poradnie Psychologiczno-pedagogiczne:

- Wsparcie w działaniach kryzysowych wg. kompetencji
- Nadzór merytoryczny
- Badanie, monitorowanie skuteczności
- Edukacja
- Koordynowanie wsparcia specjalistycznego

3. Placówki wsparcia specjalistycznego (placówki pomocy społecznej, lecznictwo uzależnień, placówki socjoterapeutyczne*, terapeutyczne, resocjalizacyjne*):

- Wsparcie w rozwiązywaniu konkretnych problemów wychowawczych, sytuacji kryzysowych, podejmowanie działań prewencyjnych i badań przesiewowych na różnych etapach życia.

Przykładowy zakres obowiązków pracowników szkoły na wypadek krytycznych zdarzeń szkolnych

1. Pielęgniarka, lekarz(jeśli są dostępni):

- Udzielenie pierwszej pomocy przedmedycznej
- Zgłaszanie potrzeby pomocy medycznej
- Aranżowanie osób towarzyszących uczniom odwiezionym do szpitali
- Udzielanie uczniom informacji o ewentualnych konsekwencjach dla zdrowia, jakie niesie za sobą incydent
- Przekazanie lekarzom kluczowych informacji o sytuacji poszkodowanych

2. Wychowawca, inni nauczyciele:

- Powiadomienie uczniów w klasie i podjęcie tematu w dyskusji, jeśli jest to właściwe
- Niezwłoczne zidentyfikowanie uczniów potrzebujących pomocy i zawiadomienie o tym pedagoga, psychologa
- Eskortowanie uczniów szczególnie pobudzonych, roztrzęsionych do miejsca udzielenia pomocy
- Monitorowanie stanu uczniów w okresie późniejszym
- Towarzyszenie uczniom rannym, chorym
- Zmniejszanie dolegliwości skutków (w okresie po zdarzeniu)

3. Pedagog, psycholog:

- Koordynowanie działań związanych z pomocą psychologiczną, w tym zgłaszanie zapotrzebowania wsparcia w tym zakresie
- Stałe udzielanie informacji
- Pozostawanie w stałym kontakcie z wychowawcami
- Prowadzenie ewidencji uczniów, którym należy udzielić pomocy
- Informowanie rodziców/opiekunów prawnych o konieczności udzielania pomocy i zachęcanie do kontynuowania stosowanych form poza szkołą

- Pomoc rodzicom w zrozumieniu podstawowych reakcji ich dzieci na zdarzenia kryzysowe
- Pomoc pracownikom szkoły w radzeniu sobie z własnymi reakcjami na zdarzenia kryzysowe

4. Sekretariat szkoły:

- Zawiadomienia członków szkolnego Zespołu Kryzysowego o miejscach, terminach spotkań
- Kierowanie służb interweniujących do miejsca incydentu, udzielanie informacji o topografii budynku, specyficznych cechach sytuacji
- Kierowanie wszelkich telefonów, zapytań od mediów do osoby, instytucji wyznaczonej do kontaktu z mediami

Działania interwencyjne- lista sprawdzająca ogólna

Narzędzie dla kadry zarządzającej szkoła na wypadek różnych krytycznych zdarzeń w szkole. Jej celem jest uporządkowanie działań i sprawdzenie czy wszystkie niezbędne czynności zostały podjęte.

1. Oszacowanie zdarzenia
  - Ustalenie i potwierdzenie rodzaju zdarzenia
  - Pozyskanie kluczowych informacji
2. Wezwanie pomocy
  - W uzasadnionych sytuacjach- zadzwoń na Policję (997, 112), straż pożarną (998, 112), pogotowie ratunkowe (999, 112), Straż miejską (986, 112)
  - Rozpoczęcie realizacji szkolnych procedur: ewakuacji przeciwpożarowej, przeciwbombowej, innej
  - Wezwanie Szkolnego Zespołu Kryzysowego
3. Ochrona, informowanie
  - Zawiadomienie przez ogłoszenie lub w inny dostępny sposób personel szkoły
  - Ochrona wszystkich, którzy byli narażeni na niebezpieczeństwo
  - Podjęcie działań zapobiegających chaosowi
4. Zabezpieczenie budynku
  - Upewnienie się, że wszyscy uczniowie i personel są bezpieczni
  - Zarządzenie zamknięcia drzwi wejściowych
  - Zamknięcie drzwi wewnętrznych gdzie to możliwe
  - Utrzymanie kontaktu z personelem szkoły, w celu monitorowania sytuacji
  - Łagodne kierowanie uczestnikami zdarzeń
5. Oczekiwanie na służby interwencyjne
  - Na bieżąco zawiadamiaj jednostkę policji/straży pożarnej o przebiegu zdarzeń
  - Zebranie świadków, poszkodowanych w zdarzeniu, jeśli to możliwe
  - Zebranie kluczowych informacji niezbędnych do dalszych działań
6. Stabilizacja elementów składających się na sytuację
  - Pozostanie na miejscu zdarzenia, wsparcie służb interwencyjnych
  - Dostarczenie informacji, w tym specyficznych, dotyczących zdarzenia, szkoły
  - Kierowanie współpracą personelu ze służb
7. Współpraca z Policją lub odpowiednimi służbami w rozwiązywaniu problemu
  - Powiadomienie rodziców/ opiekunów prawnych
  - Współpraca z służbami w działaniach po zdarzeniach

- Powiadomienie, uspokojenie personelu
8. Inicjacja działań naprawczych
    - powiadomienie organu nadzoru
    - odprawa personelu
    - prośba o pomoc instytucje wsparcia specjalistycznego
    - zaplanowanie wznowienia rutynowych działań szkoły
    -

Procedury szczegółowe

Sposób reagowania- zamach samobójczy ucznia

Działania uprzedzające (przykładowo)

1. Omówienie problematyki na forum Rady Pedagogicznej
2. Upowszechnienie procedur przewidywania zamachów samobójczych
3. Omówienie problematyki w ramach Szkolnego Zespołu Kryzysowego
4. Monitorowanie stanu psychicznego uczniów, reagowanie na symptomy ostrego, chronicznego stresu, objawy depresji
5. Dokonywanie (cyklicznie) badań przesiewowych pod kątem czynników suicydalnych* np. depresji, niedawnych doświadczeń urazowych, przeżytej żałoby

Działania interwencyjne

1. Ustalenie i potwierdzenie rodzaju zdarzenia
2. Pozostawienie ucznia pod opieką pedagoga, psychologa, innego nauczyciela
3. Usunięcie wszystkiego, co mogłoby ułatwić uczniowi realizację zamiaru samobójczego
4. Zebranie wstępnych informacji o okolicznościach zdarzenia
5. Wezwanie pomocy (pogotowie, policję, straż) gdy zajdzie potrzeba
6. Interwencja powinna być dyskretna
7. Zawiadomienia Dyrektora Szkoły, który zawiadomi Wydział Edukacji
8. Dokonanie szybkiej oceny dalszych zagrożeń, np. według klucza

Ryzyko umiarkowane Np. uczeń mówi o samobójstwie, nie mówi jak to zrobi, nie było wcześniejszych prób	Duże ryzyko Np. wystąpiły czynniki przedwypadkowe, uczeń mówi jak to zrobi, były wcześniejsze próby	Ekstremalne ryzyko Np. wystąpiły czynnik przedwypadkowe*, uczeń dokonał samookaleczenia, podjął inne działania zagrażające zdrowiu/ życiu
--	--	--

9. Zawiadomienie wychowawcy i członków SZK, poinformowanie o wynikach swojej oceny sytuacji (ryzyka)
10. Powiadomienie rodziców/opiekunów prawnych
11. Dokonanie wyboru priorytetów uzależniając działania od oceny sytuacji
12. Ustalenie strategii odpowiedniej do uzgodnionych priorytetów
13. Ochrona ucznia i innych osób przed zbędnymi czynnikami traumatyzującymi (np. Kontakt z mediami, świadkami itp.)

Działania naprawcze

1. Dokonanie diagnozy ryzyka ponowienia zamachu uwzględniając, że odratowana osoba ma nadal poważne kłopoty z radzeniem sobie z problemami życiowymi

2. Bezwzględna konsultacja dalszej strategii z PPP lub pacówką opieki zdrowotnej
3. Podjęcie próby zmobilizowania rodziny, aby udzieliła wsparcia bliskiemu, zapewniła mu bezpieczeństwo, wzmocniła wzajemne więzi.

Lista sprawdzająca zamiar samobójczy ucznia

Lp.	Czynnik wysokiego ryzyka	TAK	NIE
1	Czy uczeń mówi lub w inny sposób wyraża beznadziejność, bezradność?		
2	Czy bezpośrednio lub pośrednio mówi o samobójstwie?		
3	Czy w ostatnim czasie pozbywał się osobistych przedmiotów-przedtem ważnych dla niego?		
4	Czy ostatnio zaczął wycofywać się z kontaktów, także z bliskimi kolegami?		
5	Czy zaniechał zabaw, zajęć, które do tej pory sprawiały mu przyjemność?		
6	Czy napisał testament, list pożegnalny?		
7	Czy używa wyrażeń, które wskazują na jakiś moment w czasie, który wiąże się z końcem, zaprzestaniem, odejściem, inną sytuacją?		
8	Czy przeszedł niedawno zdecydowaną zmianę charakteru, nastroju, zachowania?		
9	Czy ostatnio zmienił swoje nawyki, np. przestał dbać o wygląd?		
10	Czy ma problemy z jedzeniem, spaniem nieuzasadnione organicznie?		
11	Czy podejmował wcześniejsze próby samobójcze?		
12	Czy podejmuje jakieś szczególnie ryzykowne zachowanie?		
13	Czy doświadczył niedawno straty, traumy?		
14	Czy daje wyraz swemu zainteresowaniu tematyką śmiercią, umierania, życia po śmierci?		
15	Czy fascynuje się postaciami kultury, innymi znanymi osobami, które zginęły samobójczo?		
16	Czy spożywa alkohol czy używa narkotyków?		

Odpowiedź twierdząca na więcej niż jedno pytanie wskazuje na poważne ryzyko samobójstwa.

Lista sprawdzająca- ryzyko ponownej próby samobójczej

Nawet najmniejsza groźba próby samobójczej wymaga wnikliwej analizy. Powinniśmy móc ocenić zarówno stan psychiczny, jak i somatyczny tej osoby. Dlatego niezmiernie ważne jest, aby w jej pobliżu był lekarz i psycholog. Należy bardzo dokładnie przeanalizować całą sytuacją i rozważyć ryzyko ponowienia takiej próby. Należy pamiętać, że czasami poprawa nastroju jest związana ze spadkiem napięcia, ulgą po próbie samobójczej i nie należy traktować go jako wyraz pogodzenia się z życiem.

Do diagnozy takiego stanu przydatne mogą być kolejne pytania ujęte w kwestionariuszu, wymienione poniżej:

Czy jest to pierwsza próba samobójcza? Jeśli nie to jak wyglądały poprzednie?

Co działo się w ostatnim tygodniu przed próbą samobójstwa?

Co działo się w dniu, godzinach przed próbą samobójstwa?

Jak się czuł po odzyskaniu przytomności? Czy w rodzinie były próby samobójcze? Jeśli tak to kto i kiedy?

Czy w chwili próby samobójczej był (a) pod wpływem środków zmieniających nastrój?

Czy było wcześniej leczenie psychiatryczne? Jeśli tak to kiedy i z jakim rozpoznaniem?

Czy z obecnej perspektywy ponowił(a)by próbę samobójczą?

Czy w ostatnim okresie życia utracił(a) kogoś bliskiego?

Jakich strat doznał(a) w swoim życiu? Jak one wpłynęły na historię życia?

Dzięki informacjom zebranych od ucznia możemy ocenić rodzaj myśli samobójczych i ich nasilenie; występowanie zawężenia presuicydalnego*; rodzaj zachowania samobójczego oraz możliwości jego powtarzania; system wartości danej osoby i zasoby osobiste oraz bardzo ważne dla dalszej pracy nastawienie do udzielającego pomocy.

Ogłoszenie alarmu bombowego oraz procedury postępowania w czasie zagrożenia bombowego:

1. Do czasu przybycia Policji akcją kieruje administrator obiektu, terenu lub osoba odpowiedzialna za jego bezpieczeństwo.
2. Na miejsce zagrożenia incydem bombowym należy wezwać służby pomocnicze, takie jak: pogotowie ratunkowe, straż pożarną, pogotowie energetyczne .
3. Po przybyciu Policji na miejsce przejmuje ona dalsze kierowanie akcją.
4. Należy bezwzględnie wykonać polecenia policjantów.
5. Przy braku informacji o konkretnym miejscu podłożenia „bomby”, użytkownicy pomieszczeń służbowych powinni sprawdzić swoje miejsce pracy i jego bezpośrednie otoczenie, pod kątem obecności przedmiotów nieznanego pochodzenia.
6. Pomieszczenia ogólnodostępne (korytarze, klatki schodowe, windy, toalety, piwnice strychy) oraz najbliższe otoczenie, pod kątem obecności przedmiotów nieznanego pochodzenia.
7. Podejrzanych przedmiotów nie wolno dotykać! O ich lokalizacji należy powiadomić administratora oraz osoby odpowiedzialne za bezpieczeństwo.
8. Po ogłoszeniu ewakuacji, należy zachować spokój i opanowanie, pozwoli to sprawnie i bezpiecznie opuścić zagrożony rejon.
9. Po ogłoszeniu ewakuacji w miejscu twojej pracy, należy jej opuścić, zabierając rzeczy osobiste (torebki siatki, nesesery itp.)

10. Identyfikacją i rozpoznawaniem zlokalizowanego ładunku wybuchowego oraz jego neutralizacją zajmują się uprawnione i wyspecjalizowane jednostki i komórki organizacyjne Policji.

Sposób reagowania - Żałoba po śmierci ucznia (uwaga: wyjątkiem śmierci samobójczej)

Działania uprzedzające (propozycja):

1. Omówienie procedury postępowania na forum Szkolnego Zespołu Kryzysowego
2. Omówienie tematyki stresu, traumy, reakcji typowych dla stresu pourazowego na forum Rady Pedagogicznej

Działania interwencyjne:

1. Poinformowanie nauczycieli, wychowawców;
2. Przypomnienie zasad kierowania dyskusją z elementami odreagowania z uczniami, na potrzeby godzin wychowawczych, innych lekcji (jeśli to możliwe: daj materiały instruktażowe);
3. Poinformowanie uczniów na forum klasy;
4. Opowiedzenie o okolicznościach śmierci, uwzględniając życzenia rodziny umarłego;
5. Stworzenie możliwości uczestniczenia w ceremoniach pogrzebowych, uroczystościach o charakterze „wspominkowym”

Działania naprawcze:

1. Ocena potrzeb – stałe monitorowanie stanu psychicznego uczniów ze szczególnym uwzględnieniem reakcji stresu pourazowego, zwrócenie uwagi na uczniów, u których stwierdza się szczególnie ostry lub chroniczny przebieg reakcji;
2. Poinformowanie pedagoga/ psychologa lub specjalisty z PPP lub z CIK
3. Organizacja debrefingu – po ustaleniu z pedagogiem/psychologiem
4. Umożliwienie kontaktu ze specjalistami z placówek wsparcia zewnętrznego

Sposób reagowania na – konieczność zawiadomienia o śmierci ucznia

Otrzymał wiadomości, że osoba bliska stała się ofiarą katastrofy, wypadku samochodowego, zabójstwa czy samobójstwa jest „ciosem” psychologicznym dla bliskich. Rodzina i przyjaciele mogą wręcz utożsamiać się z cierpieniem, jakiego doświadczyła ofiara. Najbardziej drastycznym przeżyciem jest śmierć dzieci, które naturalnie nie powinny odchodzić przed dorosłymi. Wszystkie reakcje typowe dla żałoby są, w przypadku rodziców, którzy stracili dziecko, wyjątkowo silne i długo trwające. Zwłaszcza gniew, zgorzkniałość i samoobwinianie, poczucie winy. Powstaje pytanie na kim spoczywa obowiązek informowania o śmierci? Nie ma tutaj jednej prostej odpowiedzi. Wydaje się naturalne, że o śmierci ucznia lub nauczyciela, która miała miejsce na terenie szkoły lub w związku z zajęciami szkolnymi, wycieczkami, koloniami np. powinien poinformować rodzinę dyrektor szkoły lub osoba upoważniona – bezpośrednio kojarzona z administracją szkolną. Dotyczy to oczywiście sytuacji, kiedy jest na to czas. Pozostałe przypadki pozostają w gestii policji, lekarzy, psychologów itp. Nie każdy czuje się na siłach do konfrontacji z niekiedy ekstremalnymi emocjami przeżywanymi przez rodzinę, która doświadczyła śmierci np. dziecka. Wówczas trzeba poprosić psychologa lub pedagoga, aby przejął na siebie to zadanie. Powiadamianie o śmierci zawsze powinno się odbywać twarzą w twarz. Należy unikać powiadamiania za pomocą telefonu lub poczty, jeśli jest to tylko możliwe. Powinno się odbywać w mieszkaniu, nigdy na klatce, w progu drzwi.

1. Prawidłowe powiadamianie o śmierci musi spełnić następujące warunki:
- dostarczyć niezbędne informacje;

- udzielić pierwszego wsparcia dla rodziny ofiar;
  - ochronić godność;
  - okazać szacunek wobec ofiary jak i powiadamianej rodziny.
2. Powiadomienie powinno odbywać się w czasie możliwie jak najkrótszym od ustalenia tożsamości ofiary i ustalenia tożsamości osób mu najbliższych.
  3. Przed powiadomieniem należy zebrać osoby powiadamianej (zwłaszcza choroby serca, krążenia, cukrzyca itp.), które są istotne do przewidywania sposobu reakcji osoby powiadamianej. Osoby powiadamiane mogą reagować w sposób bardzo emocjonalny, mogą potrzebować pierwszej pomocy. Warto przygotować sobie wsparcie pogotowia medycznego, żeby móc umożliwić w razie potrzeby natychmiastową interwencję lekarską.
  4. Powiadomienie o śmierci powinno odbywać się przez co najmniej dwie osoby. Jedna udziela informacji, druga obserwuje reakcję osoby powiadamianej. Powiadomienie powinno odbyć się na terenie przyjaznym osobie powiadamianej.
  5. Zawiadomienie powinno być możliwie jak najprostsze. Powinno się wyrazić współczucie i zrozumienie. Należy zachować się empatycznie i delikatnie.
  6. Trzeba być przygotowanym na udzielenie wszystkich informacji, jakich będzie wymagała osoba powiadamiana. Osoby te często czują potrzebę dowiedzenia się szczegółów dotyczących śmierci bliskiego, okoliczności. Udzielane informacje powinny być proste i zwięzłe. Należy unikać drastycznych szczegółów i informacji zbędnych.
  7. Należy skupić się na udzieleniu pomocy i wsparcia rodzinie zmarłego – zaproponować pomoc w zawiadamianiu innych bliskich, zapytać się czy nie jest coś co możemy zrobić dla rodziny zmarłego.
  8. Nie należy po zawiadamianiu o śmierci pozostawić rodziny i bliskich zmarłego samych bez opieki. Powinien zostać pracownik socjalny lub psycholog, tak długo, aż minie pierwsza reakcja szok lub pojawiają się osoby bliskie np. członkowie rodziny, znajomi, przyjaciele. Należy podać swoje dane kontaktowe (telefon, ewentualnie adres), aby udzielić informacji lub/i wsparcia w razie potrzeby. Aby rodzina nie czuła się pozostawiana sama sobie. Podaj namiary instytucji udzielających wsparcia (np. psychologowie).
  9. Jeżeli rodzina zmarłego nie znajduje się w miejscu zamieszkania, należy powiadomić sąsiadów o potrzebie kontaktu z rodziną (powodem jest wydarzenie nadzwyczajne, interwencja z udziałem medyków itp.) natomiast nie należy udzielać szczegółowych informacji sąsiadom, nie należy także wspominać o śmierci, aby spowodować sytuacji, w której rodzina dowiadyuje się o śmierci od osób postronnych.
  10. W realiach szkolnych rodzina nie powinna dowiadywać się o śmierci ucznia z mediów lub od osób trzecich. Obowiązek informowania leży po stronie personelu szkoły, dyrekcji.
  11. Absolutnie należy unikać powierzania zadania informowania o śmierci dzieciom lub nastolatkom.

Sposób reagowania – epizod psychotyczny ucznia

Działania sprzedające (przykładowe):

1. Zrobienie listy symptomów psychotycznych – zaproszenie specjalistę w tej dziedzinie, omówcie skuteczne metody reagowania;
2. Omówienie procedury na forum Szkolnego Zespołu Kryzysowego;
3. Zapoznanie się i udostępnianie innym „10 tez o schizofrenii” opracowanych przez Towarzystwo Psychiatryczne (WPA);

4. Sprawdzeni, jak skutecznie wezwać pogotowie ratunkowe w sytuacji zagrożenia zdrowia/ życia także spowodowanego atakami psychozy*;
5. Opracowanie listy telefonów lokalnych organizacji, placówek zajmujących się udzielaniem pomocy osobom chorym psychicznie.

Działania interwencyjne:

1. Nie pozostawiaj ucznia samego;
2. Reaguj spokojnie, łagodnie;
3. Bez rozgłosu przeprowadź ucznia w spokojne miejsce;
4. Na ile to możliwe, nie rozpowszechniaj w szkole informacji o zdarzeniu;
5. Zawiadom pogotowie ratunkowe (999, 112)
6. Nie skupiaj się na rozstrzygnięciu, czy to jest psychoza, czy nie – pozostaw to lekarzom.

Działania naprawcze:

1. Jeżeli uczeń wraca po leczeniu szpitalnym należy przygotować do tego klasę – np. przeprowadzić zajęcia edukacyjne na temat: „Czym jest choroba psychiczna?”- o ile klasa wie o chorobie ucznia o którym mowa;
2. Jeżeli uczeń i jego rodzina nie wyraża zgody i potrzeby nie informować klasy o jego chorobie.
3. Wziąć pod uwagę skutki uboczne leczenia i choroby przy określaniu wymagań wobec ucznia;
4. Konsultować postępowanie z lekarzem oddziałowym, na którym leczy się uczeń skorzystania z form pomocy dostępnych w PPP*, przyszpitalnych grupach wsparcia.

„10 tez o schizofrenii” – podstawowe informacje na temat choroby opracowane przez WPA

1. Schizofrenia jest chorobą i wymaga leczenia. Nikomu nie można przypisywać winy za zachorowanie.
2. Schizofrenia jest chorobą o wielu wymiarach i nie jest tylko choroba mózgu. Przebieg choroby jest bardzo różny.
3. Schizofrenia jest nie tylko chorobą, jest także doświadczeniem chorej osoby i grupy najbliższej otaczającej tę osobę (zwłaszcza rodzinę) – nie rzadko łatwiej unieść ciężar choroby niż wyzwolonych jej przebiegiem doświadczeń.
4. Schizofrenia jest chorobą dziedziczną nieuleczalną, nie wiadomo co jest przenoszone, najprawdopodobniej sprzyjająca zachorowaniu cecha podatność a nie sama choroba.
5. Schizofrenia nie jest chorobą nieuleczalną i rokowanie jest różnicowane, znane są postaci ograniczone do jednego epizodu, późne sprawy, późne wyleczenia.
6. Jest schizofrenia – nie ma „schizofreników”, zawsze obok choroby można dostrzec zdrowe aspekty funkcjonowania u każdej chorej osoby.
7. Chory na schizofrenię nie przestaje być człowiekiem, osobą, obywatelem. Choroba nie jest podważa człowieczeństwa chorych, nie narusza ludzkiej godności, nie ogranicza praw (poza wyjątkowymi sytuacjami), nie pozbawia ani słabości ani talentów, choć może je uwypuklać lub ograniczać.
8. Chorzy na schizofrenię nie zagrażają innym bardziej niż osoby zdrowe - większości czynów agresywnych i zabronionych przez prawo dopuszczają się zdrowi, a nie chorzy.
9. Chorzy na schizofrenię oczekują szacunku, zrozumienia i pomocy.

10. Schizofrenia rzuca światło na pytania egzystencjalne, wspólne chorym i zdrowym – o granice poznawalności świata i własnych przeżyć, o granice między złudzeniem a rzeczywistością, o kryteria prawdy i fałszu, o relacje między wolnością a odpowiedzialnością, o granice i determinanty tożsamości, o sens życia, o jego metafizyczne aspekty.

Procedury postępowania z uczniem , który mam zamiar samookaleczać się lub innych:

1. Należy stosować postawę dyrektywną – udzielanie dziecku konkretnych komunikatów dotyczących jego zachowania np. opuść ręce, postaw krzesło,
2. Należy unikać pouczania mówiąc np. nie bij, Zamiast tego należy udzielić wskazówek, co ma robić.
3. Należy unikać niejasnych sformułowań typu: „uspokój się”.
4. Jeśli wskazówki są nadal ignorowane i dziecko w dalszym ciągu zachowuje się agresywnie, próbuje ugodzić innych czy niszczy mienie, należy uniemożliwić mu to, używając siły fizycznej.
5. Może zaistnieć potrzeba przejścia do bezpośredniego użycia siły fizycznej w sytuacji, gdy brak jest czasu na wskazówki słowne.
6. Jeśli jest to możliwe, należy używać takich technik jak blokowanie, w celu uniemożliwienia dosięgnięcia innych, czy okaleczenia siebie.
7. Aby nie dopuścić do okaleczenia, należy, jeśli to możliwe unieruchomić dziecku ręce i nogi. Jedyne co powinno się mówić w takiej sytuacji, to :trzymaj ręce w bezruchu, puszcę cię wtedy, gdy twoje ręce będą nieruchome”. Nie powinno się mówić nic więcej do czasu, gdy dziecko zapanuje nad swoimi kończynami.
8. Gdy zaczyna postępować zgodnie ze wskazówkami, należy stopniowo redukować siłę fizyczną. Jeśli ponownie stanie się gwałtowne, znowu powinno być wprowadzone zabezpieczenie fizyczne.
9. Użycie siły fizycznej powinno być stosowane tylko w przypadku zagrażającym zniszczeniem czy okaleczeniem i usunięte, gdy tylko sytuacja zostanie uznana za bezpieczną.
10. Nie dyskutować o zaistniałej sytuacji w obecności innych uczniów.
11. Posługiwanie się siłą fizyczną nie powinno być stosowane w przypadkach, które nie są niebezpieczne czy destrukcyjne, jak gwałtowne poruszanie się skakanie, itp.
12. Opiekunowie, aby posługiwać się siłą fizyczną, powinni być przeszkoleni przez specjalistę w tej dziedzinie, muszą być kompetentni.
13. Ważne jest uświadomienie dziecku, że zachowanie agresywne nie opłaca się. Osiąga się to przez unikanie bezpośredniego ustosunkowania się do agresywnego zachowania. Nie ma dyskusji, pogróżek, ekscytacji (pozytywnego wzmacniania) podobnie też, nie prosi się o przeproszenie czy rekompensowanie szkód, gdyż każda z odpowiedzi mogłaby stać się nagrodą za agresywne zachowanie się.

Sposób reagowania: incydent bombowy

Efektywność wszelkich działania ukierunkowanych na przeciwdziałanie aktom terroryzmu jest pochodną skuteczności służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo kraju i gotowości społeczeństwa do wspierania tych działań oraz wzajemnego zaufania i odpowiedzialności za wspólne dobro.

Symptomy wystąpienia zagrożenia:

1. Podstawową cechą terroryzmu jest to, iż nie ma wyraźnych znaków ostrzegawczych o możliwości wystąpienia zamachu lub są one trudno dostrzegalne. Zainteresowania i uwagi wymagają:

- Rzucające się w oczy lub po prostu nietypowe zachowania osób;
- Pozostawione bez opieki przedmioty, plecaki, pakunki itp.
- Osoby wyglądające na obcokrajowców;
- Osoby ubrane nietypowo do występującej pory roku;
- Samochody a w szczególności furgonetki, parkujące w nietypowych miejscach tj. lub miejsc organizowania imprez masowych i zgromadzeń. Należy jednak pamiętać, że terrorysta nie zawsze musi być odmiennej narodowości i wyróżniać się z tłumu szczególnym wyglądem.

O swoich przypuszczeniach poinformuj: służby odpowiedzialne za bezpieczeństwo obiektu, Straż Miejską lub Policję.

Procedury reagowania w sytuacji otrzymania informacji o podłożeniu lub groźbie podłożenia „bomby”

1. Podczas działań, związanych z neutralizacją „bomby”, zastosuj się do poleceń Policji.
2. Ciekawość może być niebezpieczna – jak najszybciej oddal się z miejsca zagrożonego wybuchem. Po drodze informuj o zagrożeniu jak największe grono osób, będących w strefie zagrożonej lub kierujących się w jej stronę.
3. Po ogłoszeniu alarmu i zarządzeniu ewakuacji niezwłocznie udaj się do wyjścia, zgodnie ze wskazaniami administratora budynku lub wskazaniami upoważnionych osób.

W przypadku włączenia parkingu dla pojazdów w strefę zagrożenia, nie „ratuj” na siłę swojego samochodu – życie jest ważniejsze.

Kilka rad przygotowanych przez ekspertów z Biura Operacji Antyterrorystycznych Komendy Głównej Policji:

1. Zawczasu pomyśl, którędy można się ewakuować w pośpiechu z budynku. Zapamiętaj, gdzie znajdują się klatki schodowe i wyjścia ewakuacyjne.
2. Zwróć uwagę na ciężkie lub łatwo tłukące się przedmioty, które mogą być przesunięte, zrzucone lub zniszczone podczas wybuchu. Zapamiętaj elementy z najbliższego otoczenia.
3. Należy również pamiętać o tym, aby nie przyjmować od obcych osób żadnych pakunków oraz nie pozostawiać bagażu bez opieki.
4. Jeżeli jesteś osobą, która przyjęła zgłoszenie o podłożeniu ładunku wybuchowego lub ujawniła przedmiot niewiadomego pochodzenia, co do którego istnieje podejrzenie, że może on stanowić zagrożenie dla osób i mienia, powinieneś ten fakt zgłosić służbom odpowiedzialnym za bezpieczeństwo w danym miejscu, dyrekcji szkoły. Informacji takiej nie należy przekazywać niepowołanym osobom, gdyż jej niekontrolowane rozpowszechnienie może doprowadzić do paniki i w konsekwencji utrudnić przeprowadzenie sprawnej ewakuacji osób z zagrożonego miejsca.
5. Zawiadamiając Policję należy podać następujące informacje: rodzaj zagrożenia i źródło informacji o zagrożeniu (informacja telefoniczna, ujawniony podejrzany), treść rozmowy z osobą informującą o podłożeniu ładunku wybuchowego, numer telefonu, na który przekazano zgłaszającej, opis miejsca i wygląd ujawnionego przedmiotu.
6. Wskazane jest uzyskanie od Policji potwierdzenia przyjętego zgłoszenia.

Ogłoszenie alarmu bombowego oraz procedury postępowania w czasie zagrożenia bombowego:

1. Do czasu przybycia Policji akcją kieruje administrator obiektu, terenu lub osoba odpowiedzialna za jego bezpieczeństwo.

2. Na miejsce zagrożenia incydem bombowym należy wezwać służby pomocnicze, takie jak: pogotowie ratunkowe, straż pożarną, pogotowie energetyczne .
3. Po przybyciu Policji na miejsce przejmuje ona dalsze kierowanie akcją.
4. Należy bezwzględnie wykonać polecenia policjantów.
5. Przy braku informacji o konkretnym miejscu podłożenia „bomby”, użytkownicy pomieszczeń służbowych powinni sprawdzić swoje miejsce pracy i jego bezpośrednie otoczenie, pod kątem obecności przedmiotów nieznanego pochodzenia.
6. Pomieszczenia ogólnodostępne (korytarze, klatki schodowe, windy, toalety, piwnice strychy) oraz najbliższe otoczenie, pod kątem obecności przedmiotów nieznanego pochodzenia.
7. Podejrzanych przedmiotów nie wolno dotykać! O ich lokalizacji należy powiadomić administratora oraz osoby odpowiedzialne za bezpieczeństwo.
8. Po ogłoszeniu ewakuacji, należy zachować spokój i opanowanie, pozwoli to sprawnie i bezpiecznie opuścić zagrożony rejon.
9. Po ogłoszeniu ewakuacji w miejscu twojej pracy, należy jej opuścić, zabierając rzeczy osobiste (torebki siatki, nesesery itp.)
10. Identyfikacją i rozpoznawaniem zlokalizowanego ładunku wybuchowego oraz jego neutralizacją zajmują się uprawnione i wyspecjalizowane jednostki i komórki organizacyjne Policji.

Kontakt z mediami w sytuacji kryzysowej

Nie warto polegać na przeświadczeniu, że przedstawiciele mediów nie dowiedzą się o sytuacji kryzysowej. Zamiast lakonicznych stwierdzeń w stylu „bez komentarza”, „proszę nie teraz” itp. Należy przygotować się, że media będą obecne na terenie szkoły lub w jej pobliżu w trakcie lub tuż po ustąpieniu sytuacji kryzysowej. Dyrektor szkoły i jej personel powinni być przygotowani na różnorodne warianty udzielania informacji i zdarzeniu. Należy pamiętać, że przekaz medialny kształtuje wyobrażenie o rodzaju i rozmiarze kryzysu w daleko większym stopniu niż byśmy chcieli. Lepiej więc kontrolować przepływ informacji, niż narażać wizerunek szkoły na histeryczne plotki i sensacje. Poza tym media oprócz funkcji czysto komunikacyjnych i opiniotwórczej często pełnią rolę informacyjną wobec rodzin w sytuacjach traum masowych jak katastrofa itp.

Przydatne wskazówki dla dyrektora szkoły lub osoby wyznaczonej do koordynacji działań kryzysowych:

- nawiąź współpracę z przedstawicielami mediów zanim nastąpi kryzys, dzięki temu prawdopodobieństwo, że zrozumiecie swoje potrzeby podczas zdarzenia kryzysowego, będzie większe,
- współpracuj z wydziałem edukacji i szkolnym zespołem kryzysowym w przygotowywaniu oficjalnych komunikatów dla mediów,
- wyznacz osobę spośród personelu szkoły lub zespołu kryzysowego, odpowiedzialną za kontakt z dziennikarzami,
- zadbaj o to, aby wyłącznie osoba wyznaczona miała możliwość przekazywania informacji do mediów,
- wyznacz miejsce, z którego będą udzielane informacje podczas kryzysu,
- zwróć uwagę, aby dziennikarze otrzymywali informacji od wyznaczonego personelu i nie „werbowali” rozmówców spośród uczniów.

Na zapytanie ze strony mediów należy odpowiadać natychmiast, przekazując jedynie pewne i sprawdzone informacje, unikając domysłów na temat prawdopodobnych przyczyn sytuacji kryzysowej lub ofiar. Warto zwołać konferencję prasową, kiedy okaże się, że można podać jakieś pewne informacje. Na konferencji powinno się jak najbardziej wyczerpująco

odpowiadać na pytania. O ile to możliwe, dyrektor szkoły powinien przewodniczyć konferencji prasowej. Złe wrażenie wywołuje nieobecność na konferencji kogokolwiek z kadry zarządzającej szkoły. Należy zawsze dokładnie przemyśleć wybór mówcy występującego podczas konferencji, ponieważ jego kompetencje merytoryczne i komunikacyjne silnie wpłyną na ogólne wrażenie u odbiorców. Oczekujących dziennikarzy warto, szczególnie w niesprzyjających warunkach pogodowych, ugościć w wydzielonych pomieszczeniach, warto też zadbać dla nich o dostęp do niezbędnych urządzeń.

Słowniczek używanych pojęć

1. **Czynniki spustowe** – okoliczności bodźce, które zwiększają prawdopodobieństwo, że w danej chwili pojawią się określone zdarzenia.
2. **Czynniki przed wypadkowe** – czynniki, okoliczności, które mogą uprzedzać zdarzenia krytyczne
3. **Debriefing** – spotkanie, które ma swoją ustaloną strukturę, przebieg . Jego celem jest wymiana doświadczeń związanych ze zdarzeniem, normalizacja doświadczeń wszystkich uczestników, mobilizacja indywidualnych zasobów radzenia sobie ze skutkami, udzielanie informacji o dalszych planach, działaniach, konsekwencjach, a także monitorowanie stanu emocjonalnego poszkodowanych.
4. **Defusing** – spotkania z osobami, które doświadczyły traumy, niewymagające szczególnej struktury, często improwizowane na miejscu zdarzeń. Jego celem jest rozbrojenie ostrych sytuacji kryzysowych.
5. **Interwencja kryzysowa** – metoda systemowa, interdyscyplinarnego oddziaływania na osoby w kryzysie, dostarczającego wszechstronnego wsparcia, wielostronnej pomocy, w szczególności, koncentrującej się na emocjonalnym aspekcie kryzysu.
6. **Kierowanie** - jedna z zasad działania w krytycznych momentach, łagodne, stanowcze postępowanie z osobami w kryzysie, związane z prawdopodobnym oszołomieniem, doświadczeniem dysocjacji, stanów rozkojarzenia, nierównowagi psychicznej. W najprostszym sensie: prowadzenie najdalej od miejsca zdarzenia, najdalej od dalszego zarożenia, najdalej od poszkodowanych.
7. **Łączenie** – tu: jedna z zasad działania w krytycznych momentach, budowanie podtrzymującej, współczującej, nieosądzającej więzi werbalnymi i niewerbalnymi środkami. Dobra relacja z poszkodowanymi, nawet bardzo krótkotrwała, ma w pomocy kryzysowej ogromną wagę.
8. **Ochrona** – tu: jedna z zasad działania w krytycznych momentach, zorganizowanie, choćby symbolicznego schronienia przed dalszymi zagrożeniami lub dalszą ekspozycją na urazowe bodźce. Im mniej bodźców dotrze do osób zagrożonych, im mniej zobaczą, dotkną, usłyszą, powąchają, odczują, tym lepiej. Chroń przed gapiami, przedstawicielami mediów.
9. **Pomoc psychologiczna w kryzysie** – zadaniem psychologów zaangażowanych w redukcję skutków sytuacji kryzysowej jest nawiązanie kontaktu z osobami dotkniętymi kryzysem, niezależnie od subiektywnego poczucia dyrekcji szkoły na temat stopni tego uczestnictwa. Psycholog dokonuje rozpoznania obszaru problemu i dostarcza wsparcia. W większości sytuacji zapewniane jest poprzez mobilizację naturalnych źródeł pomocy – osób bliskich, rodziny, nauczycieli i dyrekcji. Podstawowa pomoc psychologiczna obejmuje także zapewnienie, że uczeń zostanie wysłuchany z uwagą i szacunkiem i będzie mógł rozładować narastające negatywne emocje. Spotkania z psychologami powinny odbywać się w salach przy udziale nauczycieli przeszkolonych w kwestiach traumatycznego stresu i reagowania kryzysowego. Pierwsze działania psychologiczne w sytuacji kryzysowych adekwatnego reagowania na kryzys.
10. **PPP** – Poradnia Psychologiczno - Pedagogiczna
11. **Presuicydalny zespół** – zespół przedsamobójczy to szczególny stan emocjonalny polegający na skierowaniu myśli i dążeń do spraw związanych ze śmiercią i samobójstwem oraz towarzyszącym mu przekonaniem o funkcjonowaniu w sytuacji bez wyjścia i braku możliwości uzyskania pomocy. Niepokojące zachowania mogące świadczyć o zamiarze popełnienia samobójstwa to m.in.:
12. **Probacja alternatywna** - swoista próba polegająca na zmianie środka (surowszego) wykonywanego w warunkach resocjalizacyjnej placówki stacjonarnej na organizację resocjalizacji w środowisku otwartym. W świetle prawa karnego, probacja to pozostawienie sprawcy na próbę w warunkach wolnościowych pod nadzorem wyspecjalizowanego organu, tj. kuratora
13. **Przesłuchanie nieletniego** – postawą prawną do przesłuchania nieletniego przez Policję jest art.39 ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich. Przesłuchanie sprawcy czynu karalnego odbywa się w obecności rodziców (ojca albo matki) lub opiekuna, albo obrońcy (gdy jest

ustanowiony w sprawie), a jeżeli zapewnienie ich obecności jest w danym wypadku niemożliwe, należy wezwać nauczyciela, przedstawiciela powiatowego centrum pomocy rodzinie albo przedstawiciela organizacji społecznej, do której zadań statutowych należy oddziaływanie wychowawcze na nieletnich lub wspomaganie procesy resocjalizacji. Przesłuchanie nieletniego bez udziału którejkolwiek z osób wymienionych stanowi istotne naruszenie procedury. Przez „niemożliwość” wzięcia udziału w przesłuchaniu nieletniego jego rodziców, opiekuna lub obrońcy należy rozumieć przeszkodę natury faktycznej, której w danym wypadku nie można pokonać, np. chorobę pobyt za granicą, pobyt w zakładzie karnym, itp. A w czynnościach niecierpiących zwłoki również znaczną odległość od miejsca pobytu rodzica, opiekuna do miejsca dokonywania czynności.

14. **Psychoza** – zaburzenie psychiczne definiowane w psychiatrii jako stan umysłu, w którym doznaje się silnych zakłóceń w percepcji rzeczywistości. Osoby, które doznają stanu psychozy mogą doświadczać halucynacji, paranoidalnych urojeń i obsesji, nagłych zmian osobowości, a ich sposób myślenia ulega zwykle całkowitej dezorganizacji. Bardzo często osoba w stanie psychozy nie ma jej świadomości i wydaje się jej, że funkcjonuje normalnie.
15. **Socjoterapia** – całość oddziaływań wykorzystywanych przy zmniejszaniu skutków zaburzeń psychicznych, przede wszystkim u dzieci i młodzieży. Stawia sobie cele: terapeutyczne (m.i. dostarczanie doświadczeń korygujących, odreagowanie) rozwojowe (m.in. zaspokajanie potrzeb rozwojowych) i edukacyjnych (poznawanie zagadnień ważnych z punktu widzenia problemu, trenowanie umiejętności).
16. **Szkolny Zespół Kryzysowy (SZK)** – zespół sformowany w okresie działań poprzedzających kryzys. Dobór osób do takiego zespołu powinien być bardzo staranny i rozważny. Jego przedstawiciele powinni pamiętać, że w określonych sytuacjach mogą zostać sprowadzeni do roli personelu pomocniczego. Będzie tak w sytuacji bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia (sytuacje z zakładnikami, zabójstwo na terenie szkoły), które się w czasie i wymaga natychmiastowej interwencji służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo i porządek publiczny. Członkowie zespołu powinni nabyć umiejętności rotacji ról, gdyż w niektórych sytuacjach konieczne będzie zastępowanie się nawzajem. Poniżej przedstawiamy typowe role zespołu:
  - **Koordynator reagowania kryzysowego** – osoba umiejąca podejmować trafne decyzje pod presją czasu i na podstawie ograniczonych danych. Zaleca się, aby wywodziła się z władz szkoły, znała rozkład pomieszczeń budynku oraz elementy planu kryzysowego. Rolą jej jest wdrażanie, kierowanie i ocena planu kryzysowego.
  - **Łącznik z przedstawicielami mediów** – odpowiada za nawiązanie i utrzymanie kontaktu z dziennikarzami zarówno mediów lokalnych jak też ogólnokrajowych. Powinien posiadać gruntowną wiedzę na temat sytuacji konfliktowych oraz metod komunikowania się w kryzysie, jak też umieć konstruować informacje dla mediów oraz oceniać skutki podawania konkretnych informacji dziennikarzom.
  - **Łącznik z policją i służbami porządkowymi, ratowniczymi, medycznymi** – jego skuteczność uzależniona jest od jakości kontaktów z organami ścigania. Powinien mieć obszerną wiedzę na temat procedur bezpieczeństwa i występujących zagrożeń w środowisku lokalnym. Ponadto osoba taka powinna znać procedury zgłaszania zawiadomień o przestępstwach, tryb prowadzenia postępowań powypadkowych oraz w sprawach o przestępstwa. Zadaniem jej jest również zapewnienie pomocy medycznej osobom poszkodowanym oraz powiadamianie osób zainteresowanych o stanie zdrowia osób zaangażowanych w sytuację kryzysową.
  - **Łącznik ze społecznością lokalną i rodzicami** – podstawowym zadaniem tej osoby jest kontaktowanie się z rodzicami i przedstawicielami społeczności lokalnej oraz dostarczanie im informacji i wsparcia. Jest to bardzo ważne, ponieważ te kontakty będą silnie wpływać na możliwości poradzenia sobie ze skutkami zdarzeń kryzysowych.
  - **Osoby interweniujące w kryzysie** – personel zaangażowany w interwencję kryzysową należy dobierać spośród osób mających silną motywację do udzielania pomocy innym, np. psychologów, pedagogów, wychowawców, pielęgniarek etc. Ważną sprawą jest, aby osoby te miały dobry kontakt z dziećmi lub młodzieżą. Decydujące dla sprawnego i profesjonalnego działania jest przeszkolenie z udzielania pomocy psychologicznej,

prowadzenia odreagowania, debrefingu, itd. Nie każda osoba będąca pedagogiem, wychowawcą czy psychologiem szkolnym jest automatycznie dobrym kandydatem na interwenta. Konieczne jest tutaj oprócz motywacji do pomocy innym, odpowiednie przeszkolenie, trening i doświadczenie;

- **Logistyk** – osoba ta powinna mieć dostęp do materiałów niezbędnych dla działania i łączności (kierownik administracyjny).

17. **Sytuacja kryzysowa w szkole** - zbieg zdarzeń, okoliczności, zachowań, które zakłócają naturalny tryb funkcjonowania szkoły, burzą rutynę, zdarzenia, które następują magle, nieoczekiwanie.
18. **Trauma** – ostry, nagły uraz, który może spowodować zaburzenia somatyczne i psychiczne. Często na skutek intensywnej emocji wywołanego lub jednorazową katastrofą. Człowiek w traumie przejawia mniej lub bardziej trwałe objawy zaburzeń psychicznych (syndrom pourazowy). Najważniejsze z nich to drażliwość, łatwe uleganie zmęczeniu, astenia, amnezja, regres do któregoś ze stadiów okresy dziecięcego, czasem ucieczka w chorobę i problemy alkoholowe.
19. **Ujęcie nieletniego** – to schwytywanie go na gorącym uczynku czynu zabronionego lub pościgu podjętym bezpośrednio po popełnieniu czynu. Po ujęciu nieletniego policjant powinien poinformować go o przyczynie ujęcia i pouczyć o prawie złożenia zażalenia do sędziego rodzinnego na czynność naruszającą jego prawo. Jeżeli nie wystąpią przesłanki do zatrzymania nieletnich, czynności z jego udziałem, winien on być niezwłocznie przekazany rodzicom lub opiekunom, którzy pisemnie potwierdzą przyjęcie nieletniego.
20. **Zatrzymanie nieletniego** – jeżeli jest to konieczne ze względu na okoliczność sprawy, Policja może zatrzymać, a następnie umieścić w policyjnej izbie dziecka nieletniego, co do którego istnieje uzasadnione podejrzenie, że popełnił czyn karalny, a zachodzi uzasadniona obawa ukrycia się lub zatarcia śladów tego czynu, albo gdy nie można ustalić tożsamości nieletniego. Policja o zatrzymaniu nieletniego niezwłocznie zawiadamia jego rodziców lub opiekunów. Przez niezwłoczne powiadomienie należy rozumieć dopełnienie obowiązku powiadomienia tych osób, gdy tylko zostanie ustalony ich adres, numer telefonu itp. Jeżeli zachodzi konieczność dokonania z udziałem nieletniego czynności wypadkach nie cierpiących zwłoki, a przed rozpoczęciem tych czynności brak jest podstaw do zatrzymania nieletniego, Policja doprowadza go do jednostki albo – w miarę potrzeby- dokonuje czynności w miejscu jego zamieszkania. Jeżeli nie znajdą przesłanki do zatrzymania nieletniego, po zakończeniu czynności dokonywanych z jego udziałem poza miejscem zamieszkania, przekazuje się go rodzicom lub opiekunom (za pisemnym potwierdzeniem przejęcia nieletniego).

Załączniki 1

Czyny karalne, będące przestępstwami lub wykroczeniami, które uczniowie mogą popełnić na terenie szkoły

1. zabójstwo (art. 148 KK)
2. nieumyślne spowodowanie śmierci (art. 155 KK)
3. spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu lub ciężkiego kalectwa (art. 156§ 1 KK)
4. nieumyślne spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu lub ciężkiego kalectwa (art. . 156§ 2 KK)
5. udział w bójce lub pobiciu z narażeniem na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia, ciężkiego uszczerbku na zdrowiu (art. 158§ 1 KK)
6. Udział w bójce lub pobiciu ze skutkiem śmiertelnym lub przy użyciu broni, innego niebezpiecznego narzędzia (art. 158§ 3, art. 159 KK)
7. Spowodowanie pożaru, rozprzestrzenienia substancji trujących, duszących, palących (umyślne, nieumyślne (art. 163 § 1,2 KK)
8. Gwałt (na wniosek poszkodowanego) (art. 197§ 1,2 KK)
9. Gwałt ze szczególnym okrucieństwem lub z udziałem innych osób (art. 197§ 3 KK)
10. Obcowanie płciowe z osobą poniżej 15 r.ż. (art. 200§ 1 KK)
11. Prezentowanie lub udostępnianie treści pornograficznych osobom do lat 15 (art. 200§ 2,3 KK)
12. Rozpijanie małoletniego (art. 208 KK)
13. Znieważenie (czyn ścigany na wniosek pokrzywdzonego) (art. 216§ 1 KK)
14. Naruszenie nietykalności cielesnej (czyn ścigany na wniosek pokrzywdzonego) (art. 217§ 1 KK)
15. Propagowanie faszyzmu, rasizmu, nietolerancji, publiczne znieważanie osób o innych poglądach, przynależności rasowej, narodowościowej (art. 256, 257 KK)
16. Nielegalne posiadanie broni palnej (gazowej), amunicji (art. 263§ 1,2 KK)
17. Podrabianie, przerabianie dokumentu, używanie podrobionego dokumentu (art. 270§ 1,2,3 KK)
18. Kradzież lub przywłaszczenie dokumentu tożsamości (art. 275§ 1 KK)
19. Przywłaszczenie mienia o wartości powyżej 250 zł (art. 278§ 1,3 KK)
20. Przywłaszczenie mienia o wartości poniżej 250 zł (art. 119§ 1, KW)
21. Uszkodzenie rzeczy (czyn ścigany na wniosek pokrzywdzonego) (art. 288§ 1,2 KK, art. 124 KW)
22. Zakłócenie porządku publicznego (art. 51§ 1,2 KW)
23. Paserstwo umyślne i nieumyślne (art. 291, 292§ 1,2 KK)
24. Paserstwo przedmiotu o wartości poniżej 250 zł (art. 122 KW)
25. Przestępstwa wynikające z ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii
  - Nielegalne posiadanie nawet niewielkiej ilości środków odurzających lub psychotropowych
  - Nielegalne wprowadzanie do obrotu środków odurzających
  - Nielegalne udzielanie innej osobie, ułatwianie lub umożliwianie ich zażycie oraz nakłanianie do użycia
  - Nielegalne wytwarzanie i przetwarzanie środków odurzających (art. 245, 246,248 Ustawy)

Załączniki 2

Zalecenia dla nauczycieli i wychowawców w związku z pismem Mazowieckiego Kuratora Oświaty dotyczącym wprowadzania procedur działania szkoły w sytuacjach kryzysowych

Przeprowadzenie lekcji wychowawczych, na których poruszone zostaną następujące kwestie:

1. Rozwiązywanie problemów uczniów jest ważnym zadaniem wychowawcy a zwłaszcza pedagoga i psychologa szkolnego, ze szczególnym uwzględnieniem tego, że powierzane im informacje objęte są tajemnicą zawodową.
2. Upewnienie uczniów, że zwracanie się o pomoc w sytuacjach, które są trudne, budzą lęk, wydają się nie do rozwiązania, nie jest objawem słabości, ale ważną umiejętnością życiową, świadczącą o dorosłości i dojrzałości młodego człowieka.
3. Motywowanie uczniów do wzajemnego niesienia sobie pomocy, wyrabianie przekonania o tym, że agresja i przemoc słowna boli tak samo jak bicie, nawet jeśli ofiara sama tego nie okazuje.
4. Poinformowanie uczniów o numerze telefonu zaufania.
5. Wyjaśnić uczniom co rozumiemy pod pojęciem sytuacja kryzysowa w szkole:
  - **W ramach spotkań z rodzicami przekazanie informacji na temat:**
    - możliwości korzystania z pomocy pedagoga i psychologa w rozwiązywaniu problemów dziecka i rodziny;
    - podkreślenie wagi współpracy rodziców ze szkołą w rozwiązywaniu takich problemów;
    - możliwości uzyskania pomocy w: Poradni Psychologiczno – Pedagogicznej, MOPS, Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Policji, Poradni Zdrowia Psychicznego, Ośrodka Interwencji Kryzysowej, Poradni dla Ofiar Przemocy „Caritas”, „Niebieskiej Linii”, Karanie.
  - **Rozeznania w klasach sytuacji uczniów, którzy:**
    - mogą ofiarami przemocy w domu lub w szkole lub przejawiają zachowania autoagresywne;
    - żyją w rodzinach patologicznych, niewydolnych wychowawczo, w skrajnym ubóstwie;
    - są w jakichkolwiek sposób odrzucani przez rówieśników;
    - żyją w rodzinach niepełnych stale lub czasowo, są pod opieką osób innych niż biologiczni rodzice.
  - **Przekazania uzyskanych informacji i własnych sugestii pedagogowi i psychologowi celem wypracowania wspólnej strategii postępowania.**

Załączniki 3

Lista przydatnych telefonów

Telefon zaufania	988
Ośrodek Interwencji Kryzysowej Radom	048 362 27 45
Ośrodek Wsparcia Dla Ofiar Przemocy Caritas	048 365 29 29
Niebieska Linia (przemoc w rodzinie)	0 801120 002
Telefon zaufania – problemy narkotykowe	0 801 109 696
Pomarańczowa linia dla rodziców pijących nastolatków).....	0 801 140 068
Poradnia antyalkoholowa	048 363 19 93
Komisja rozwiązywania problemów alkoholowych.....	048 362 18 58
Poradnia Psychologiczno – Pedagogiczna.....	048 331 45 10
Poradnia Zdrowia Psychicznego	048 331 19 19
KARAN	048 360 20 46
MONAR	048 364 76 00

- 999 - Pogotowie ratunkowe
- 998 – Straż pożarna
- 997 – Policja
- 986 – Straż Miejska
- 992 – Pogotowie gazowe
- 994 – Pogotowie wodno-kanalizacyjne
- 991 – Pogotowie energetyczne
- 112 – numery ratunkowe z telefonów komórkowych